

neol-, borostyán- és mészkőgyöngy kísérté, amelyek egykor részben az elhunyt nyakláncát és övét, de főként ruhájának alsó szegélyét díszítették. Csuklóján lemez-karperec volt, lábához kis edénykét helyeztek.

Feltehetően a hasonló, nagyállattartó és földművelő életmódnak köszönhetően, az ugyanazon helyen megtelepedett szarmata és kora Árpád-kori népesség településképe és objektumtípusai között alig észlelhető lényeges különbség. Lelőhelyünkön hat *Árpád-kori* épületet tártunk fel. Ezek a szarmata építményekhez hasonlóan földbe mélyített, téglalap alaprajzú „veremlakások”, hossz tengelyük mindig ÉK-DNy irányú. Négy ház padlóján sajátos szerkezeti elem nyomait figyeltük meg. A ház egyik hosszanti oldalához közelebb 2 „T” alakú cölöplyuk helyezkedett el, amely egy nagyobb ácsolt szerkezetre, talán féltetőre enged következtetni. Az Árpád-kori faluhoz szintén csatlakozott 5 kút. Több kutat cölöphelyek kerítettek, amelyek minden bizonnyal az egykori kútház nyomai. Az egyik Árpád-kori kútból napvilágra bukkant egy különleges lelet, egy kb. 2,5 m hosszú, 30 centiméterenként átfúrt és facsapokkal ellátott ívelt farúd, amely körül visszavarrott szegélyű bőrfoszlányok feküdtek.

A 14. sz. leelőhely északi részén, a ma tanyaként működő iskolaépület kerítésének közvetlen szomszédságában újabb sírok kerültek elő. Egy ÉNy-DK, a többi hét É-D tájolású volt. Ezúttal egy kis *késő avar*, 8. századi temető részletére bukkantunk, amelyhez észak, vagyis a tanyaudvar felé valószínűleg újabb sírok csatlakoznak. A férfi, női és gyermektemetkezések meglehetősen szegényesek. A férfiak mellett vascsatot, vaskést, kovát és tűzcsiholó vasat, a nők mellett orsógombot és 1-1 gyöngyöt találtunk. A több sírban is felbukkanó cserépedény, valamint állatcsontok az útravalónak szánt étel és ital szegényes maradványai. Az egyik női sírből jobb minőségű ötvösmunka is napvilágra került, egy aranylemez-ből készített, granulációval és üvegbetétes rekeszekkel díszített arany fülbevalópár.

Mindkét település – a szarmata és az Árpád-kori – keleti kiterjedését sikerült lehatárolni, hiszen az árokrendszerektől zárt területen kívül az objektumok már csak kis számban, szórványosan jelentkeztek, de nyugati irányba a következő évben folytatni kell a feltárásokat.

Munkatársak: Rác Zsófia, Sebők Katalin régészek, és az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

SZABÓ GÁBOR – RACZKY PÁL

176. Hajdúnánás, Fekete-halom

(Hajdú-Bihar megye) B, Sza, H

Az épülő M3-as autópálya 41. sz. leelőhelyén 2003 szeptember-októberében 9600 m² nagyságú területen folytattunk megelőző feltárást. A teljes területen összesen 79 objektumot bontottunk ki, melyekhez 181 stratigráfiai egységet rendeltünk.

A leelőhely a Fekete-halom nevű kurgán délkeleti lábánál húzódik, az egykori Csingilingi-ér partján, mely

északkeleti irányból képez határt. Az elmúlt évszázadok során a táj képe nagyon megváltozott – néhány helyen közel 1,5 m vastag humuszréteg fedte az objektumokat és a homokos altalajt. Három korszak emlékményét tudtuk elkülöníteni.

Három *kora bronzkori* sírt tártunk fel, az egyikben gazdag edénymellékletekkel temették el az elhunytat.

A következő megtelepedés a *szarmata* időszakban történt. A terület délnyugati részén néhány élelemtároló- és agyagkitermelő-gödröt tártunk fel, valamint egy nagyméretű külső kemencét.

A 9–10. századra keltezhető településen 8 ház maradványai láttak napvilágot. A házak kivétel nélkül négy-szögletes alaprajzúak, viszonylag kisméretűek (2–2,5×2,5–3 m), ÉK-DNy-i tájolásúak voltak. Legtöbbjük ÉNy-i vagy ÉK-i sarkába kicsiny, patkó alakú kemencét vájtak. Falukba beépítve, vagy környékükön és a házak betöltésében gyakran találtunk feketére kormozódott/égett őrlőkötőredékeket. A házak egy csoportban, a feltárási terület délkeleti szélén helyezkedtek el. A kis falut nyugatról és északról többször megújított, meglehetősen szabálytalan alakúra ásott árok övezte, északi részén cölöpökkel megerősített kapubejárattal. A házak csoportjától távolabb négy nagyméretű, úgynevezett külső kemencét bontottunk ki. A leelőhely északnyugati szélén két kutat sikerült tisztáznunk. Az egyikből a kút faszerkezetének elemeit tudtuk kiemelni. A 120–140 cm átmérőjű kút aknáját szokatlan módon függőlegesen felállított 30–40 cm széles, ívesen összeállított 150 cm hosszú deszkákkal bélelték ki.

A leelőhelynek autópálya nyomvonalába eső szakasza az ásatások nyomán teljesen feltártnak tekinthető.

Munkatársak: Raczk Pál, Nagy Emese Gyöngyvér, Sebők Katalin régészek, és az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

ANDERS ALEXANDRA

177. Hajdúnánás, Fű-rét legelő

(Hajdú-Bihar megye) Sza, Á

Az épülő M3-as autópálya 38. sz. leelőhelyén 2003 júliusában és szeptember-októberében 5000 m² nagyságú területen folytak a megelőző feltárások. A területen összesen 36 objektum került elő, melyekhez 57 stratigráfiai egységet rendeltünk.

A leelőhely egy korábbi kisebb ártéri szigeten található, mely ma egy öntözőcsatornákkal (K-III, K-III/2) sűrűn szabdalva, belvizes legelőn helyezkedik el. A rendkívül magas talajvízszint miatt nem minden esetben volt lehetséges az objektumokat teljes mélységükig kibontani. Két korszak leletanyagát különítettük el.

A *szarmata* objektumok a feltárási terület déli felére koncentráálódtak. A három, félig földbe mélyített ház alapgödre 3×4 m nagyságú, téglalap alakú, közepükön a szerkezetet tartó cölöpök helyeivel. A házak mellett méhkas alakú élelemtároló-vermek és egy kút helyezkedett el.

Az *Árpád-kori* településből két, egymásba átsórt házat a hozzá tartozó kemencékkel, és élelemtároló gödröket bontottunk ki. A feltárási terület nyugati részén két bizonytalan korú sír került napvilágra.

A lelőhely feltárást befejeztük, mivel keleti irányban a csatorna (K3) miatt nem volt tovább bővíthető a felület, míg nyugat felől megtaláltuk a települések széleit.

Munkatársak: Anders Alexandra, Nagy Emese Gyöngyvér, Sebők Katalin régészek, és az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

SZABÓ GÁBOR

178. Hajdúnánás, Rét (Török-tanya)

(Hajdú-Bihar megye) Sza, Kk

Hajdúnánás északi határában az épülő M3-as autópálya 37. sz. lelőhelyén 2003 júliusában és augusztusában 15 000 m² nagyságú területen folytak a megelőző feltárások. A teljes felületen összesen 213 objektumot bontottunk ki, melyekhez 302 stratigráfiai egységet rendeltünk. A lelőhelyen két korszak emlékanyaga különíthető el.

A feltárási terület északi harmadánál egy megközelítőleg É-D-i irányú, V-átmetszetű árok fut, melytől délre található a *szarmata* korszakhoz sorolható objektumok (gödrök, kisebb árok, földbe mélyített ház, árokkal körülvett karámszerű területek). Az ároktól északra feltártunk egy É-D-i tájolású, mély, rabolt *szarmata* sírt. Az ároktól délre helyezkedett el az egykori település központja – itt három ház alapjai kerültek elő. A 20–50 cm-re a földbe mélyedő, ÉK-DNy-i tájolású épületek középső tengelyvonalaiban kisebb-nagyobb cölöplyukakat bontottunk ki. A házakban kemence nem volt, de az egyik ÉNy-i sarkában egy füstlőgödör alig átégett kürtőjét és munkagödörét tártuk fel. Az épületeket méhkas alakú gödrök vették körül. A kis településen három kút került napvilágra, az egyik alján egy ép, korongolt, szürke színű edény feküdt.

Az árkon belüli részen egyetlen temetkezést tisztáztunk. Az É-D-i tájolású sírgödörben egy fiatal nő rossz megtartású váza feküdt. Ruháját bronzfibula fogta össze, derekán széles textilövet viselt, melynek lelógó részét közel 30 nagyméretű színes üvegyöngy díszítette. Szoknyájának vagy nadrágjának szára több, mint 700 különböző színű és fajtájú üveg- és borostyángyöngyöt varrtak fel.

A feltárási terület déli részén már csak néhány szórványos gödröt és kút bontottunk ki, azaz a település északi és déli körvonalai pontosan lehatárolhatók a nyomvonalba eső szakaszon.

Az ároktól északra eső területen ezenkívül csak *ké-ső középkori* objektumokat (cölöplyukakat és gödröket) tártunk fel.

Munkatársak: Anders Alexandra, Nagy Emese Gyöngyvér, Sebők Katalin régészek és az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

RACZKY PÁL

179. Hajós, Pincefalu

(Bács-Kiskun megye) A, Á

A vízmű építése során sírokat bolygatott meg a munkagép. A bejelentés után a leletmentés a kb. 5×5 m nagyságú munkaterületen folyt, ahol a felső 1–1,2 m vastag humuszos réteg eltávolítása után nyolc avar kori (8. századi) sírt és egy két tüzelőhelyes, *Árpád-kori* házrészletet tártunk fel.

A sírok elhelyezkedése szabályos temetkezési rendre utalt. A K-Ny irányú sírsorokból három nyúlt a megtisztított területbe. A temető nagy kiterjedésű, amit megerősít a helyi lakosok beszámolója a környező pincék építésekor előkerült embercsontokról. A sírokban viszonylag kevés lelet volt: a női sírokban dinnyemag alakú gyöngyök, orsógomb, csüngős fülbevaló, a mellékletes férfisírban vascsat és vaskés.

A közeli vas iszapszűrő alapozási munkálatait szintén felügyeltük, de itt régészeti jelenség nem mutatkozott.

KUSTÁR ROZÁLIA

180. Hantos határa

(Fejér megye) Kö

2003. január 29-én terepbejárást végeztünk Fejér megye több településén, ahol légi fotózás alkalmával 2001–2002-ben feltehetően középkori erődítményt lokalizáltunk.

Hantos községtől 1 km-re K-i irányban, a Sárosd-seregélyesi vízfolyáson túl, szántóföldön, a környék legmagasabb pontján található az erődítmény.

A légi fotó 2001 nyarán készült, a szántóföldön akkor gabona volt. A földúttól DK-i irányban 50–55 m-re szabályos kör alakú objektum volt megfigyelhető (növekedési anomália). A fénykép alapján dupla árkot és közötté sáncot feltételeztünk. A terület, mivel intenzív földművelés folyik rajta, nagymértékben lepusztult.

Az erődítés a környék legmagasabb pontján, 131 m tengerszintfeletti magasságban létesült. A terepbejárást során a belső, a fotón is jobban látható árkot sikerült lokalizálni. A külső árok a felszínen nem látszik. Az árok szélessége 8–10 m, pontosabb meghatározást csak régészeti feltárás adhat meg. Az árokkal körbevett terület 40–45 m átmérőjű (kb. 0,15 ha). Az erődítés középső és a terület ÉNy-i része, beleértve a körárkon kívül eső részt is, apró kődarabokkal volt tele. Ezenkívül a szántás szélén, fának döntve találtunk két nagyobb terméskövet. Az árokkal határolt területen, több helyen is szétszántott sárga színű habarcstörmeleket találtunk. A terepbejáráson több kisméretű középkori kerámiatöredék került elő.

MIKLÓS ZSUZSA – TEREI GYÖRGY

181. Harta, Freifelt

(Bács-Kiskun megye) B, Á

A 2002-ben folytatott 20 hektáros területet érintő régészeti leletmentés befejezéseként 2003 májusában a kö-